

FORN VÄNNEN

JOURNAL OF
SWEDISH ANTIQUARIAN
RESEARCH

Uppländska runstensfynd

Jansson, Sven B. F.

Fornvännen 262-280

http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/1953_262

Ingår i: samlraa.se

UPPLÄNDSKA RUNSTENSFYND

Av Sven B. F. Jansson

Sedan jag senast hade tillfälle att i denna tidskrift redogöra för märkligare runstensfynd,¹ har ett glädjande stort antal hittills okända inskrifter kommit i dagen. Dessutom ha några sedan århundraden försvunna monument av detta slag nu återfunnits. Enligt ordet »den som hafwer, honom skall warda gifwet» ha de flesta runstensfynden gjorts i Uppland.

Fyndet i Helenelund, Sollentuna kommun, den 20 oktober 1953 väckte, delvis på grund av fyndplatsen, ett visst uppseende. Under planeringsarbeten vid den nybyggda HSB-fastigheten Nyodlingsvägen 4 påträffades ett par decimeter under markytan ett stenblock, som av formen att döma skulle kunna vara en runsten. Sedan stenen hade vänts, visade det sig, att så verkligen var fallet.

Stenen låg 20 m ÖSÖ om det sydöstra hörnet på den nämnda fastigheten, 7 m NNV om Kummelby förfallna stallbyggnads nordöstra hörn, d. v. s. på en plats, som en gång har varit gårdsplan till det gamla Kummelby. (Mangårdsbyggnaden låg, där HSB-huset nu är uppfört.)

Den nyfunna runstenen visade sig vara väl bibehållen, om man bortser ifrån, att ett stycke av toppens högra del hade slagits av, varigenom omkring tio runor ha gått förlorade. Lyckligtvis kan inskriften med full säkerhet rekonstrueras. Trots att fyndplatsen genomgrävdes, kunde det felande stycket icke

¹ Fornvännen 1950, h. 5—6, s. 330—344; se även 1948, s. 282—314 och 1952, s. 124 ff.

återfinnas, vilket möjligen beror på, att fyndplatsen icke är stenens ursprungliga plats. Den torde tidigt ha förts fram till gården för att användas som husbro av något slag.

Runstenen flyttades omkring 45 m åt Ö och restes 7 m SSÖ om gamla infartsvägen till Kummelby, 11 m VSV om stora landsvägen, från vilken den nu gör ett ganska ståtligt intryck; se fig. 1.

Fig. 1. Kummelbystenen, Helenelund, Sollentuna. Foto T. Norman 1953. — The Kummelby stone, Helenelund, Sollentuna.

Grå granit med inslag av kvarts. Höjd 2 m, bredd 1,40 m, tjocklek omkring 27 cm. Ristningsytan är jämförelsevis ojämn. Ristningen är i stort sett tydlig.

Inskrift:

elka	lit	raisa	stain	eftir	suartik	b . . . -t	eystain	uk	at
	5	10	15	20	25	30	35	40	
emink	suni	sina	in	ikulfastr					
	45	50	55	60	65				

»Helga lät resa stenen efter Svärting, sin man, och efter Östen och efter Häming, sina söner. Och Igulfast (ristade).»

Till läsningen: För 1 e finnes ej skiljetecken. Några ojämnheter strax intill runan äro naturliga. 1 e är, i likhet med 18 e, 32 e och 43 e, tydligt stunget med ett mycket kort tvärstreck. 3 k är ej stunget. I 4 a tjänstgör en korsande slinglinje som huvudstav; runan har bistav endast till vänster. Skiljetecknet efter 4 a består i likhet med inskriftens flesta skiljetecken av ett kort lodrätt streck. 6 i är ej stunget. Skiljetecken saknas efter 7 t. 9 a har bistav endast till vänster om huvudstaven; samma form ha alla inskriftens a-runor med undantag av 55 a. Efter 12 a finnas inga säkra spår av skiljetecken. Mellan 12 a och 13 s finnes en kraftig avsats i ristningsytan, vilket förklarar det oregelbundet stora avståndet mellan runorna. 13 s har stolsform; den nedre hälften av översta leden är dock något grundare huggen än övre hälften, vilket torde visa, att ristaren icke hade avsett att ge runan denna form utan endast av ett förklarligt misstag har fortsatt översta leden ned till nedre ramlinjen. 17 n har bistav endast till höger om huvudstaven. 18 e är tydligt. 20 t har ensidig bistav. 25 ar är bindruna (R). Avståndet till 26 t är kort; vänstra t-bistaven träffar föregående runa. 28 k är ej stunget. 29 b står i stenens nuvarande övre kant. Runan har förlorat ett stycke nedtill, genom att en del av stenens topp har slagits bort. Man kan beräkna, att ett 55 cm långt stycke av runslingan genom denna skada har gått förlorat. På det avslagna stycket har plats funnits för omkring tio runor. Inskriften kan suppleras på följande sätt: **ib[ua]nta | sin | uk | a | t |** Av 30 a, som står där slingan åter börjar, finnes numera endast ett kort stycke upptill. Avståndet mellan 31 t och 32 e är 20 cm. Det stora avståndet beror på att korsets övre del här skjuter upp ett stycke i slingan. 32 e är tydligt stunget. Avståndet mellan 32 e och 34 s är ungefärligt normalavstånd. Mellan dessa runor har en runa placerats, som snarast ser ut som en upp och nedvänd g-runna. Att denna runa bör uppfattas som y förefaller mig alldeles säkert, liksom att den har inskjutits efteråt av ristaren, sedan åtminstone närmast följande runa har huggits. (Anledningen till detta kan mycket väl vara, att ristaren har varit tveksam om, hur han skulle återge den gamla diftongen *øy* i namnet *Øystæinn*.) Runföljden 36 a—42 t står i ett svårhugget kvartsparti i stenens övre vänstra kant; runorna äro därför delvis otydliga. 43 e är tydligt. I 47 k finnes mellan huvudstav och bistav en fördjupning, som icke är huggen. 49 u är ej stunget. 50 n, 54 n och 57 n ha dubbelsidiga bistavar, likaså 55 a. 58 i är ej stunget, ej heller 59 k. I runföljden 59—61 kul stå runorna tätt ihop: k-bistaven träffar huvudstaven i 60 u och i 61 l går nedre delen av huvudstaven in i bistaven till 60 u (H). Skiljetecken saknas efter 66 r. Med denna runa slutar inskriften.

Fig. 2. Spångastenen på sin plats i kyrkgrunden. Foto N. Lagergren 1953. — The Spånga stone built into the foundation of the church.

Två tydliga fall av *h*-bortfall kunna iakttagas: **elka** och **emink**. Det förra återger givetvis kvinnonamnet *Hæлга*, känt från åtta andra svenska runinskrifter. Den nu funna stenen ger oss det fjärde uppländska belägget; namnet är således icke vanligt på de uppländska runstenarna. Skrivningen **emink** (ack.) återger mansnamnet *Hæmingr* (nom.), tidigare känt från ett 15-tal runinskrifter. Namnet har tydligen varit ganska vanligt i Uppland under vikingatiden. Det förekommer f. ö. i flera närbelägna runristningar — S. Sätra, Sollentuna socken (U 101), Antuna, Ed socken (U 107), Älvsunda, Ed socken (U 118), Hagby, Täby socken (U 143 och 148), Löttinge, Täby socken (U 159) samt Fresta kyrka (U 256). Tre av dessa belägg (U 101, 143 och 148) åsyfta Häming Ingefastsson, Jarlabankes äldre bror. Den Häming Svärtingsson, som förekommer på den nyfunna stenen, är icke identisk med någon Häming, nämnd i grannsocknarnas inskrifter.

Øystæinn och *Igulfastr* höra till de vanliga namnen i runinskrifternas stora namnförråd. Däremot är *Sværtingr* mycket

sällsynt i dessa källor. Namnet finnes eljest endast på två runstenar, båda sörländska, nämligen Bergastenen, Sorunda socken (Sö 217) och Remmerödstenen, Sköldinge socken (Sö 68). (Ett mansnamn *Svartungr* finnes på U 1006 Lejsta, Rasbo socken.) Namnet är snarast att fatta som ett binamn, jfr *Svarti*, *Svart-höfði* o. a., men när det gäller det nu uppdagade belägget vågar man tänka sig, att det sällsynta mansnamnet kan ha burits av en man från Svärtinge, den stora och gamla bebyggelsen norrut i Sollentuna socken. Från medeltiden är namnet känt hos oss; det har också varit ganska vanligt på Island.

Inskriften slutar med orden **in ikulfastr** »Och Igulfast». Detta är med all sannolikhet ristarens namn. Det är icke ovanligt, att ristaren underlåter att efter sitt namn tillfoga predikat (och objekt). Igulfast, som är en hittills okänd ristare, är som konstnär i släkt med Öpir.

Den nyfunna ristningen kan tidfästas till 1000-talets senare del.

Spånga kyrka

I samband med grundförstärkningsarbeten i Spånga kyrka påträffades den 14 september 1953 en hittills okänd runsten. Den låg, med den ristade sidan utåt, i kyrkans norra grundmur, 12 m Ö om tornets nordvästra hörn; stenens övre kant befann sig 5 cm under marknivån, vilket förklarar, att ristningen har undgått runforskarna. Stenens läge efter upptäckten framgår av fig. 2. Sedan grunden på båda sidor om runstenen hade förstärkts, togs stenen ut; den ligger nu under ett träskydd på kyrkogården och skall resas sedan kyrkans restaurering har avslutats.

Mörkgrå granit. Höjd 1,69 m, största bredd 0,81 m. Ytan är jämförelsevis jämn; ristningen är i stort sett djup och tydlig, endast vissa partier av ornamentiken äro grunda; se fig. 3.

Inskrift:

tayr : knutr : aok : þorkisl : aok : aystin : þair : raistu :
 5 10 15 20 25 30 35
stain : eftir : biarn : : fapur : sin : : snari : iag :
 40 45 50 55 60 65

»tayr Knut och Torgisl och Östen de reste stenen efter Björn, sin fader. Snare högg.»

Fig. 3. Spångastenen framtagen och uppmålad. Foto Iwar Anderson 1953. — The Spånga stone removed and painted.

Till läsningen: Inskriften börjar utan skiljetecken. I 1 **t** utgå bistavarna från ramlinjen, ovanligt långt från huvudstavens topp. 3 **y** är tydligt stunget. 11 **o** har, i likhet med 14 **o** och 21 **o**, dubbelsidiga, snett ned åt höger gående bistavar. 13 **þ** har förlorat toppen i en djup kantflagring. 16 **k** är ej stunget, ej heller 17 **i**. 24 **y** är tydligt stunget. 38 **u** har förlorat toppen. 44 **e** är tydligt stunget. 47 **i** har förlorat ett kort stycke nedtill, och 48 **R** har förlorat vänstra bistavens nedre del. Skiljetecken finnas både efter 53 **n** och framför 54 **f**, som inleder den fristående runföljden 54 **f**—61 **n**. På samma sätt finnas skiljetecken såväl efter 61 **n** som före 62 **s**; runföljden 62 **s**—69 **g** står nämligen i en särskild slinga upptill på stenen. Skiljetecknet före 62 **s** har förlorat övre punkten genom en kantskada. 69 **g** är tydligt stunget. Inskriften slutar utan skiljetecken.

Det kanske märkligaste med denna nyfunna ristning är att den är signerad av en eljest okänd runmästare, *Snari*. Hans stil är uppländsk, och han är en övad ristare. Spångastenen kan knappast vara hans enda försök att rista i sten. I detta fall har *Snari* haft för litet utrymme; runstenen är ovanligt liten, och hans mönster kräver större ristningsyta för att helt komma till sin rätt. Ristningen gör här ett förträngt, ett överlastat intryck. På det hela taget verkar hans stil något degenererad.

Ristarens namn, från början ett binamn av adjektivet *snarr* 'snabb', 'snar' (jfr 'snar till vrede'), har tydligen varit mycket sällsynt. Det har hittills varit känt endast från en enda runinskrift, också den från Uppland, nämligen U 637 Låddersta, Kalmar socken.

Vilket namn som döljer sig i runföljden 1—4 **tayr** är högst ovisst. Snarast skulle väl skrivningen återge ett *Døyrr*, men något sådant mansnamn är eljest okänt. Uteslutet är icke, på grund av att bindeordet 'och' saknas mellan **tayr** och det följande namnet *Knutr*, att det egendomliga ordet har utgjort förled till *Knut*.

I övrigt äro brödernas namn välkända i våra runinskrifters väldiga namnskatt. *Knutr* är icke vanligt (ett 10-tal belägg), men åtminstone *Øystæinn* och *Bjørn* ha varit utomordentligt spridda.

Den nyfunna Spångastenen tillhör av allt att döma 1000-talets senare del, snarast något av dess sista årtionden.

Ungefär samtidigt med att den väl bevarade runstenen påträffades, fann man ett fragment av en annan runsten, som säkerligen en gång har varit ett ståtligt minnesmärke. Fragmentet, som var helt täckt av gammalt murbruk, kom i dagen, då den östra pelaren i norra porten till Spånga kyrkogård revs den 15 september 1953; se fig. 4.

Ljusgrå granit. Ristningsytan, som är jämn, mäter 50 × 43 cm. Tjockleken är 23 cm. Ristningen är tydlig, med mjukt rundade, jämförelsevis breda linjer. Huggningstekniken påminner om Fots.

Inskrift:

- - n x at x -

5

»... stenen efter ...»

4.

5.

Fig. 4. Nyfunnet runstensfragment, Spånga kyrkogård. Foto T. Norman 1953. — Fragment of a recently discovered runic stone, Spånga cemetery. — Fig. 5. U 65 återfunnen. Foto T. Norman 1953. — U 65 rediscovered.

Till läsningen: Av runan 1 återstår endast 1 cm och av runan 2 endast 3 cm av huvudstaven vid nedre ramlinjen. 3 n har förlorat övre delen av huvudstaven och yttre hälften av vänstra bistaven. Av runan 6 återstår blott 3 cm av huvudstaven nedtill; möjligen finnes också upp-till ett obetydligt spår av yttersta spetsen av vänstra bistaven i en t-runna.

Det är mycket beklagligt, att av denna runsten endast ett obetydligt fragment återstår. Runstenen har nämligen utan tvivel varit en framstående mästares verk.

Med årets fynd äro icke färre än tio runristade stenar kända från Spånga kyrka och kyrkogård.

I detta sammanhang förtjänar att nämnas, att det sedan Brates besök år 1902 försvunna fragmentet U 65 har återfunnits under arbetena i Spånga vapenhus (oktober 1953). Stenen låg i golvet, intill västra väggen.

Rödbrun sandsten med hårt sliten yta. Mått 38 × 28 cm.

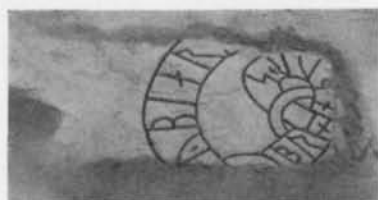
Inskrift:

... betær · l - - . . .

5

»... Peter lät ...»

Av flera skäl, bl. a. namnet Peter, måste ristningen vara mycket sen. Man kan gissa på 1200-talet. Fig. 5.

6.

7.

Fig. 6. Runstensfragmentet i Skånela torn. Foto T. Norman 1953. — Fragment of a runic stone in Skånela tower. — Fig. 7. Runstensfragmentet i ljudgluggen. Foto T. Norman 1953. — Fragment of a runic stone in the window of the bellry.

Skånela kyrka

Under de nu pågående, mycket omfattande restaureringsarbetena i Skånela kyrka ha flera runstenar, alla tyvärr endast fragmentariskt bevarade, kommit i dagen.

Den 5 juni 1953 fick jag underrättelse om, att ett stycke av en runsten hade iakttagits i kyrkans torn. Fragmentet sitter inmurat utvändigt i tornets norra mur, 16 m över marken, 1,75 m V om översta torngluggen och $\frac{1}{2}$ m nedanför densamma samt lika långt från tornets nordvästra hörn. Efter uppmålningen är ristningen väl synlig nedifrån kyrkogården.

Granit. Mått 64 × 33 cm. Ristningen är tydlig, mycket skickligt huggen; fig. 6.

Inskrift:

... ybiar- ... broþur · sin ...
 5 10 15
 »... Sigbjörn ... sin broder ...»

Till läsningen: 1 y är tydligt stunget. Av runan 6 återstår endast ett kort stycke av huvudstavens nedre del. Därefter är stenen avslagen. I fragmentets nedre kant börjar runföljden 7 b—15 n. 9 o har förlorat nedre hälften; det bevarade stycket ser därför ut som en n-runa med dubbelsidig bistav. Även 10 þ har förlorat sin nedre hälft.

Fyndet är av flera skäl av intresse. Runföljden 1—6 ybiar- utgöres av ett namn, skadat i början och i slutet. De felande runorna kunna emellertid med full säkerhet bestämmas, ty på runstenen U 297 Skånela kyrka förekommer namnet i oskadat skick — sybiarn. U 297 kan av huggningstekniken och vissa runformer att döma vara ristad av samme framstående mästare som

Fig. 8. Den lagade och resta runstenen U 297. Det nyfunna fragmentet befinner sig inom den ritade cirkeln. Foto N. Lagergren 1953. — Runic stone U 297 repaired and set up. The newly discovered fragment is shown in the circle.

det högt uppe i tornmuren nu påträffade fragmentet. Inskriften på U 297 lyder i sin helhet:

× iubiarn × raisti × staina × eftir × sybiarn : faþur sin ×

»Jobbjörn reste stenarna efter Sigbjörn, sin fader.» Jobbjörns fader heter alltså **sybiarn**, vilket torde återge det under vikingatiden och medeltiden vanliga mansnamnet *Sigbiorn*. En sådan skrivning är eljest aldrig belagd. Dessutom är det värt att lägga märke till, att Jobbjörn reste stenar, ej sten. Eftersom det nyfunna fragmentet bl. a. bär namnet [s]ybiar[n] förefaller

det mycket sannolikt, att fragmentet utgör ett stycke av den andra stenen (eller någon av de andra stenarna) i det av Jobjörn resta monumentet. Båda dessa stenar ha sålunda använts, då Skånela kyrka byggdes. U 297 har suttit inmurad, sönderslagen i två delar, i den södra strävpelaren vid kyrkans västgavel.

I samband med att de båda strävpelarna revos hösten 1953, flyttades den sönderslagna runstenen till kyrkans norra sida; delarna sattes ihop och restes genom Riksantikvarieämbetets försorg (R. Wibeck) 18 m N om kyrkans norra ingång, strax V om norra gångvägen. Från den plats där U 297 nu har rests kan man högt uppe i tornet se det lilla stycke, som återstår av »parstenen»; se fig. 8.

I Skånela torn kom i somras ännu ett okänt runstensfragment i dagen. Det sitter inmurat i klockkammarens östra ljudglugg, i dess södra vägg, 25 cm från yttermuren, 85 cm ovanför gluggens fönsterbänk.

Granit. Mått: 40 × 18 cm. Ristningen är tydlig, till typen liknande det andra i tornet upptäckta fragmentets. Det kan ha huggits av samme mästare; se fig. 7.

Inskrift:

. . . - x i x ha . . .

Till läsningen: Av runan 1 återstår endast övre tredjedelen av en huvudstav; runan har troligen varit **i**. Efter 4 **a** finnes ingen runa bevarad. Av ristningsytan återstår efter denna runa dock så mycket, att man kan förmoda, att följande runa ej har varit **t**, **m**, dubbelsidigt **a**, **n** eller **o** — under förutsättning givetvis, att runan har stått på normalt avstånd från 4 **a**. Tänkbara möjligheter äro sålunda i första hand runor utan bistavar till vänster om huvudstaven.

Sannolikt utgör den första skadade runan slutrunan i [**buk**]i, pret. 3 sg. av verbet *boa*. 2 **i** torde vara prepositionen *i* och med 3—4 **ha** har ett ortnamn börjat. Vilket detta kan ha varit är givetvis omöjligt att avgöra. Man skulle kunna (se »Till läsningen») gissa på den stora och viktiga bebyggelsen *Harg* strax S om kyrkan. Man skulle då på fragmentet ha senare delen av en inskrift: »Han bodde i Harg» e. d. Säkerhet kunna vi dock ej nå, förrän ytterligare fynd göras. Tills vidare måste man endast beklaga, att så litet återstår av denna intressanta inskrift.

Fig. 9. Nyfunnet runstensfragment från Skånela kyrka. Foto N. Lagergren 1953. — Fragment of a recently discovered runic stone from Skånela Church.

Fig. 10. Den återfunna runstenen U 302. Foto N. Lagergren 1953. — The rediscovered runic stone U 302.

De båda i Skånela torn nu upptäckta fragmenten torde snarast vara ristade omkring mitten av 1000-talet; de lägga sålunda enligt min mening inga hinder i vägen för en tidig datering av den ålderdomliga och intressanta kyrkans torn.

Inne i kyrkan, i gamla kyrkans norra mur, påträffades i augusti 1953 ett jämförelsevis stort stycke av en vacker runsten. Den mur, i vilken stenen låg, tillhör långhusets förlängning åt V; denna del av kyrkan torde ha byggts på 1200-talet. Stenen låg i höjd med golvet, med den ristade sidan utåt, åt kyrkrummet. Stenen togs ut ur muren och skall, när restaureringsarbetena ha avslutats, resas inne i nykyrkan vid norra muren, 1 m V om norra ingångsdörren.

Blågrå granit. Ristningsytans mått äro 1,03 × 0,63 m. Tjocklek: 27 cm. Ristningen är djup och tydlig, med mjukt rundade, ganska breda linjer. Tekniken avslöjar en van och skicklig mästare. Fig. 9.

Inskrift:

. . . **lit** × **raisa** × **staina** × . . . **ah**
 5 10 15

» . . . lät resa stenar . . . »

Till läsningen: 1 l står i fragmentets kant; runans översta del är bortslagen. 2 i är ej stunget. Runorna 15 a och 16 h stå i början av en korsande slinga. 16 h har förlorat övre hälften genom att stenen här har slagits av. Vad som återstår är huvudstavens nedre del och ena bistaven på huvudstavens vänstra sida. Runan kan knappast ha varit a, eftersom föregående runa är a och skiljetecken saknas mellan dessa runor. Där emot skulle 15 och 16 kunna uppfattas som ha, om man utgår ifrån, att inskriften i denna slinga i c k e har börjat vid ormhuvudet.

Det är beklagligt, att just resarformeln har bevarats och ingen mindre schablonmässig del av inskriften.

Inne i kyrkan har ännu ett runstensfragment påträffats. Det låg under golvet i gamla kyrkans sydvästra hörn.

Grå granit. Ristningsytans mått: 37 × 28 cm. Tjocklek 28 cm.

. . . **ar** - . . . **ti**
 5

Inskriften är alltför fragmentarisk för att tillåta något kompletteringsförsök. Möjligen kunde man, på grund av deras placering, gissa, att de två sista runorna, 4—5 ti, utgöra slutet av verbet [ris]ti 'ristade'. Se fig. 11.

Vid mitt besök i Skånela den 6 juni 1953 granskade jag en runsten, som låg med den ristade sidan utåt i den norra, nu rivna strävpelarens norra mur. Stenen låg med sin övre kant 20 cm under markytan. Då stenen en gång lades in i muren avsåg man säkerligen, att den skulle synas; marken har här så småningom höjts, varigenom stenen har blivit dold. En undersökning visade, att man här hade återfunnit den sedan 1600-talet försvunna runsten, som hittills endast har varit känd genom J. H. Rhezelius' uppgifter, och som i Upplands runinskrifter har nummer 302.

I samband med rivningen av de stora strävpelarna här vid kyrkans västgavel togs stenen ut. Den placerades (i november

med skiljetecknet före 16 r. 17 i är ej stunget. Efter 18 s finnes en rund punkt, som förefaller att vara huggen. Skiljetecknet efter 19 a är säkert. 22 i är ej stunget, ej heller 25 i och 28 i. Efter 30 t är ytan avflagrad. Avståndet till nästa runa (31) är 21 cm. Runan 31 är mycket grund; möjligen ett skadat r. 33 i är ej stunget. Skiljetecknen efter 34 R och efter 35 i äro säkra. 36 s har förlorat översta leden genom att stenens kant har slagits bort. Därigenom ha också de följande runorna i detta kantband gått förlorade. Av runorna 37 och 38 återstå endast obetydliga stycken av huvudstavarna. 39 a, som står i stenens nuvarande nedre kant, har förlorat ett stycke nedtill men är fullt tydligt. I 40 l torde en felristning kunna konstateras; ristaren har, möjligen på grund av att en u-runna skall komma omedelbart efteråt, fortsatt l-bistaven till nedre ramlinjen, varigenom runan blir lik en u-runna. 44 k är ej stunget. Mellan 48 m och 49 p har ristaren utelämnat en u-runna. Inskriften slutar utan skiljetecken.

Runföljden 1—7 innehåller ett namn som slutar på -vi; av runspåren att döma kan här ha stått kvinnonamnet [kitil]ui, *Kætilvi*, som bl. a. är känt genom belägg i sex uppländska runinskrifter. Namnen förekommer på en annan runsten i Skånela socken, nämligen på Kimstastenen (U 319). Det är möjligt, att namnen åsyfta samma kvinna, bl. a. därför att Kimstastenen är ristad i samma karakteristiska stil som Skånelastenen.

Även kvinnonamnet *ikriþr* finnes på en närbelägen runsten — U 306 Dal, Skånela socken — samt på en av hällarna i Hargs forna kvarndamm (U 311). Eljest är namnet ganska sällsynt (sammanlagt endast sex säkra belägg, fem uppländska, ett sörmländskt).

Den nu återfunna stenen tillhör den intressanta och ålderdomliga gruppen oornerade runstenar. Den tillhör av allt att döma 1000-talets första årtionden. Under sådana omständigheter är det mycket beklagligt, att den har bevarats i så fragmentariskt skick. Inskriften har utan tvivel haft något ovanligt att meddela i den runföljd som börjar med 35 i.

Genom de under år 1953 gjorda fynden har antalet nu kända runstenar från Skånela kyrka stigit till tretton.

Bensta, Skånela socken

Genom ett meddelande från F. Hallberg kom det till min kännedom, att en runsten hade påträffats vid Bensta i Skånela socken. Efter Hallbergs anvisningar besökte jag fyndplatsen

Fig. 12. Benastenen rest på sin ursprungliga plats. Foto T. Norman 1953. — The Bensta stone set up on its original site.

den 20 mars 1953, varefter stenen lagades och restes (R. Wibeck). Stenen visade sig vara en sedan 1600-talet försvunnen runsten (U 304), som jag vid flera tillfällen förgäves hade sökt. Den var okänd i bygden.

Runstenen står nu rest, säkerligen på ursprunglig plats, 1 km N om Bensta, 95 m SSV om landsvägen Kimsta—Starrmossen, 10 m VNV om den lilla ägoväg, som i sydlig riktning leder till Bensta och Ekeby; se fig. 12. Stenen låg djupt sjunken i marken — endast övre delen stack upp — och hade tydligen för mycket länge sedan fallit bakåt.

Stenarten är grå gnejsgranit med skör yta. Höjd över markytan 1,58 m, bredd 1,62 m. Ristningsytan är ojämn, delvis skadad genom vittring. Ornamentiken är överlastad och invecklad, på några ställen svår att reda. Upptill på stenen finnas svagt huggna linjer, som av allt att döma utgöra delar av ett kors. Fig. 13.

Inskrift:

fuluki · lit · hkua · stain · auk þair · huka · þapir brypr · eftir ·

5 10 15 20 25 30 35 40

mana · faþur sin

45 50 55

»Fullhuga lät hugga stenen tillsammans med Høk(?), båda bröderna efter Manne (Måne) sin fader.»

Till läsningen: Inskriften börjar utan skiljetecken. 8 i är ej stunget, ej heller 11 k. 15 t har mycket svaga bistavar. 16 a står i en ojämnhet; bistaven är skadad genom flagring. Skiljetecken saknas efter 21 k. I 25 R är högra bistaven något skadad. 26 h står på ett gropigt ställe, och runan är jämförelsevis otydlig; de korsande bistavarna förefalla dock fullt säkra. 27 u är tydligt. I 28 k, som också står i en ojämnhet, finnas två naturliga fördjupningar mellan huvudstav och bistav. 29 R har huvudstaven i en spricka. Runföljden 30—56 står i den andra slingan. 30 b är genom flagring något otydligt. Efter 34 R finnas inga säkra spår av skiljetecken. 36 r har förlorat bistavens övre del genom flagring. 37 y är tydligt stunget, likaså 40 e. Av runan 44, som säkert har varit R, återstår endast huvudstaven ovan bistavarnas utgångspunkt; runans nedre hälft har gått förlorad genom en kantskada. I 45 m är högra bistaven mycket grund och otydlig. Skiljetecken saknas efter 53 r och 56 n.

Mansnamnet *Fullhugi* (jfr isl. *fullhugi*, m. 'man med mod i bröstet') har under vikingatiden varit ganska vanligt. Det förekommer också på den andra Benstaristningen (U 305), som Åskatla, Illhuga och Signy läto hugga efter Fullhuga. Det är sannolikt, att samme man avses i båda inskrifterna. Detta skulle betyda, att U 305 är yngre än den nu återfunna stenen. Även vid Skånela kyrka, som ligger endast drygt 2 km S om Bensta, finnes en runsten, som bl. a. omtalar, att Fastlög lät hugga stenen efter sin broder Fullhuga. Denna sten (U 295), som låg brusten i flera delar vid tröskeln till vapenhuset tills jag år 1941 lät taga ut den, är sannolikt ristad av samme man, som har ristat U 305. Troligen avses också här samme man. Det är sålunda tänkbart, att U 295 har flyttats från Bensta till kyrkan, när denna byggdes. Är mitt resonemang riktigt skulle vi känna ganska många av Benstafamiliens medlemmar, Mannes söner och döttrar. Åskatla torde ha varit Fullhuges hustru.

Runföljden 26—29 *huka* kan återge ett mansnamn *Haukr*, vanligt på västnordiskt område och väl känt från medeltida svenska källor. I runinskrifterna har det hittills endast varit säkert

Fig. 13. U 304 Bensta, Skånela socken. Foto T. Norman 1953. — U 304 Bensta, Skånela parish.

styrkt från den nu oåtkomliga Botkyrkastenen (Sö 282). Om Benstastenen **hukR** uppfattas som *HaukR* måste man räkna med att en **a**-runa har utelämnats; jfr **hku**a för **haku**a.

Faderns namn har varit *Manni* eller *Māni*. Namnet är belagt i några uppländska och sörmländska inskrifter.

Inskriften har en något ovanlig formulering. Eftersom det tydligen endast är två bröder (*baðir brøðr*), som låta hugga stenen, blir *þæir* i konstruktionen *ok þæir HaukR* snarast överflödigt. Enligt reglerna skulle man vänta betydelsen »och Hök och hans bröder». Här är enligt min mening innebörden 'tillsammans med Hök'; jfr fornisländska konstruktioner som *Njáll gekk út, ok gengu þeir Gunnarr á tal*, där *þeir Gunnarr* betyder 'Njáll tillsammans med Gunnar'; här är dock nytt predikat utsett i senare satsen. Runinskriftens konstruktion är snarast anakolutisk.

I nästa häfte av denna tidskrift avslutas min redogörelse för de uppländska fynden. Där komma, om utrymmet tillåter, även runfynd från ett par andra landskap, Småland och Södermanland, att behandlas.

SUMMARY

Sven B. F. Jansson: Recent Finds of Rune-stones in Uppland.

Sven B. F. Jansson gives an account of ten rune inscriptions found during 1953. Seven of the inscriptions were completely unknown before and three were rediscovered. The rune-stone from Helenelund, Sollen-tuna, reads: »Helga let this stone be erected after Svärting, her husband, and after Östen and after Häming, her sons. And Igulfast cut.»

The inscription on the stone from Spånga rectory reads: »**tayr** Knut and Torgisl and Östen erected the stone after Björn, their father. Snare cut.» Igulfast and Snare are two hitherto unknown runic masters from the 11th century.

In the next number of the periodical Jansson will complete his account of the runic stones found during 1953 in Uppland; he will also add a description of recent finds of these interesting monuments in other Swedish provinces.